

A marxizmus lényege forradalmisága. Lenin szavaival: a forradalmi elv a marxizmus lelke. A marxizmus egésze tehát forradalmi elmélet, amelynek legfőbb jellemzője a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségeinek felismerése, feltárása és tudományos rendszerbe foglalása. Marx Előszó a politikai gazdaságtan bírálatához című művében megállapítja: „Fejlődésünk bizonyos fokban a társadalom anyagi termelőerői ellentmondásba jutnak a meglévő termelési viszonyakkal. ... Ekkor társadalmi forradalom korszaka következik be.” Ennek alapján arra a következtetésre jutott Marx és Engels, hogy a tőkés társadalmat a forradalom eredményeként felváltja a szocializmus.

Marx és Engels másik fontos következtetése, hogy a forradalmi változás végigvivője, megvalósítója: a proletariátus, a munkásosztály. Megállapításuk szerint a szocialista forradalom nem spontán folyamat, hanem az élenjáró politikai erő, az újat hordozó munkásosztály tudatos cselekvésének eredménye! A tudatos cselekvés végigviteléhez azonban nem elég az általános társadalmi törvényszerűségek felismerése és alkalmazása. Szükséges a forradalom belső szabályainak, feltételeinek és mozgástörvényeinek az ismerete is.

Az orosz bolsevikok

forradalomelmélete, amelyet Lenin általánosított, a marxizmus tanításainak ismeretén, alkalmazásán és az oroszországi forradalmi munkásmozgalom gyakorlatán alapozódott meg. Lenin összegezte a társadalom fejlődésében a századforduló táján végbement változásokat, az imperializmus lényegét, a forradalmi mozgalom fejlődésének új tapasztalatait, a forradalmi elcsapat szerepét és az orosz 1905—1907-es forradalom tanulságait. Az első imperialista világháború idején pedig igen lényeges megállapításokat tett 1915-ben: „A gazdasági és politikai fejlődés egyenlőtlensége — a kapitalizmus feltétlen törvénye. Ebből következik, hogy a szocializmus győzelme lehetséges eleinte néhány vagy akár egy, egymagában vett kapitalista országban is.” Egy évvel később még több tudományos tapasztalat és elemzés következett, mint konkrét lehetőséget fogalmazza meg a szocializmus győzelmét egy országban, amely majd kiváltja a nemzetközi burzsoázia osztálydühét és ellenforradalmi kísérleteit. A kapitalizmus fejlődése a különböző országokban a legnagyobb mértékben egyenlőtlenül megy végbe. Az árutermelés mellett ez másképp nem is lehetséges. Ebből adódik ez a vitathatatlan következtetés: a szocializmus nem győzhet egyidejűleg valamennyi országban. Először egyetlen vagy néhány országban fog győzni, a többi pedig bizonyos ideig burzsoázia, vagy a burzsoázia rendig el nem jutott ország marad.

A forradalom marxista-lenini elmélete nem óhajokból indul ki, hanem a valóság objektív törvényszerűségeinek felmérésére és figyelembevételére épül. A társadalom forradalmi átalakításának megvannak a maga szubjektív és objektív feltételei, belső és külső körülményei, amelyek érettsége és együttes hatása következtében lehetséges a győzelem eredményben megívni a harcot. Emlékezzünk csak Marx és Engels azon megállapítására, hogy véget kell vetni az improvizált forradalmaknak, mert „a forradalmak soha sem parancsszóra történnek”, „a forradalomnak nem lehet feltételeket szabni”, mert az objektív folyamat és ahhoz kell igazodni. A forradalom exportjának kategorikus elutasításával függ össze Engelsnek az a megállapítása, hogy „a győztes proletariátus egyetlen idegen népet sem boldogíthat kényszer útján”.

Lenin igen sokat foglalkozott ezekkel a kérdésekkel, hiszen benne élt abban a közegetben, amely nemcsak érlelte, de már igényelte is a forradalmat, a szocialista átalakulást.

A forradalom lenini elméletének egyik alapvető vonása, hogy a forradalmi helyzet érlelődése objektív folyamat. „...A forradalmat nem lehet csinálni, nem lehet meghatározni a sorrendet sem. A forradalmat nem lehet megrendelni, a forradalmat megérik” — jelentette ki 1917. áprilisában. Az Októberi Forradalom győzelme után sem változott ez a véleménye. Amikor egyesek bírálgatták más országok munkásait, hogy miért nem kezdenek már forradalmat, Lenin 1918. júliusában aláhúta: „A forradalmakat nem rendelésre csinálják, nem időzítik erre vagy arra a pillanatra, a forradalmak a történelmi fejlődés folyamatában érlelődnek és abban az időpontban törnek ki, amelyet belső és külső okok egész komplexuma határoz meg.”

Lenin különösnek és szörnyűségnek nevezte az úgynevezett baloldaliak álláspontját, akik a forradalom előrelökését követelték. Az efféle „elmélet” teljes szaktitása volna a marxizmussal, amely mindig tagadta a forradalmak „előrelökését”, mert a forradalmak olyan mértékben fejlődnek, amilyen mértékben a forradalmat előidéző osztályellentétek élesednek. Az efféle elmélet egyértelmű volna azzal a nézettel, hogy a fegyveres felkelés mindig és minden körülmények között kötelező harci forma.

Lenin 1919-ben azonnal felismerte és összegezte az orosz és a magyar forradalom lényegbeli azonosságát és figyelemre méltó különbözőségeit. „Magyarországon a

A marxizmus—leninizmus forradalomelmélete és korunk valósága*

Írta: dr. Berecz János

forradalom rendkívül eredeti módon ment végbe” — írta. A polgári hatalom csödbe jutott, tehetetlenné vált. Az ország súlyos nemzeti és társadalmi válságának időszakában az úgynevezett „történelmi” osztály, a reakciós földbirtokosok és a feltörekvő burzsoázia képviselői beismerték tehetetlenségüket, uralmi rendszerük csödjét. A hatalomért aktiv harcot folytató (és fegyverrel is rendelkező) munkások, élükön a gyorsan mély gyökeret eresztett fiatal kommunista párttal, vállalták a nemzet megmentésének feladatát és megteremtették társadalmi felszabadulásuk biztositókat: a proletárdiktatúra rendszerét, a tanács hatalmat. Lenin éppen ebben látta a Magyar Tanácsköztársaság történelmi szerepét: bebizonyította, hogy az orosz kommunista példája nem kísérlet, hogy a proletárforradalom nem egyszerűen orosz jelenség, hanem egyetemes törvényszerűségek hordozója.

A lenini forradalomelmélet alapvető tanítása arról a világorradalmi folyamatról szól, amely átviszi az emberiséget a kapitalizmusból a szocializmusba.

A világorradalmi folyamat

egész történelmi korszakot, a kapitalizmusból a szocializmusba való átmenet időszakát öleli fel. A forradalmi átalakulás egyszerre nemzetközi és nemzeti, általános és konkrét. Egyrészt világméretben történik, állandóan közelíti az emberiséget a szocializmushoz, másrészt konkrét nemzeti keretek közt folyik: a jobb életért és jövőért küzdő forradalmi tömegek mozgását, országoként zajló események láncolatát foglalja magában.

Ebben a harcban a szocialista világrendszer képviseli a fő erőt, de együtt harcol a világorradalmi folyamat másik két osztagával: a tőkés országok munkásmozgalmával és a nemzeti felszabadító, nemzeti demokratikus mozgalmakkal. Természetes szövetségünk valamennyi antimonopolista, antimonopolista, haladó erő.

A szocialista világorradalom legfőbb bázisa a szocialista országok közössége. Fejlődésétől, társadalmi-gazdasági feladatainak megoldásától, a szocialista országok dolgozó életének anyagi és szellemi gazdagodásától függ elsősorban a világ fejlődése. Ebből a szempontból tekintve a szocialista országok küldetését az alábbiakban lehet megfogalmazni: elsősorban állandóan erősíteni és fejleszteni a szocialista világrendszer bázisát, a szocializmus gazdasági-technikai, műszaki-tudományos és erkölcsi, politikai erejét, mert a szocialista gazdaság fejlődése meghatározó szerepet játszik az erőviszonyok alakulásában. A marxizmus—leninizmus a társadalmi haladás legfőbb erejének a termelőerők fejlődését tartja. A munka, a termelés állít elő új értékeket és teremti meg minden további fejlődés anyagi alapjait. Az erőviszonyok alakulása is döntően a termelés színvonalától, a szocializmus tervszerű, harmonikus gazdasági fejlődésétől függ. A szocialista integráció megvalósítása így ma nemcsak a szocializmus építő népek nemzeti érdeke, de korunk parancsa is, a szocializmus és a társadalmi haladás legfőbb szolgálata.

A világorradalmi folyamat és a nemzetközi viszonyok összefüggéséből következik, hogy a szocialista világrendszernek másik forradalmi jellegű küldetése a világbéké megőrzése, a stabil nemzetközi viszonyok megteremtése és megvédése. A szocialista közösség országai képesek erre, hiszen társadalmiaink az állami külpolitika és a mozgalmi kapcsolatok minden eszközével rendelkeznek ahhoz, hogy aktívan alakítsák a mai nemzetközi viszonyokat; egyszersmind szövetségben harcolnak a többi forradalmi erővel, a néptömegek békemozgalomával.

A békés egymás mellett és politikájának helyes értelmezéséhez két tényezőt szükséges külön is hangsúlyozni. Egyrészt azt, hogy a békés egymás mellett élésért folytatott harc tartalmát tekintve osztályharc, amely a monopolitóké legagresszívabb, legreakciósabb erői ellen irányul, másrészt azt, hogy a békés egymás mellett élés a különböző társadalmi rendszerű országok közötti állami kapcsolatokra vonatkozik; természetesen nem érvényesülhet ideológiai téren, nem járhat együtt az ideológiai megbékélésével, amit a burzsoázia követel — miközben fokozza propagandakampányát a szocialista országok ellen. Ebből következik az is, hogy a békés egymás mellett élés támogatása számunkra sosem jelentette a megbékélést a kizsákmányolás fenntartásával.

Ezzel együtt rá kell mutatni: a szocialista államok a békés egymás mellett élés keretében készek együttélni, s mindenképpen a béke védelmében, együtt is működni a tőkés államokkal. Ez egyáltalán nem kérdőjelezi meg osztályszolidaritásunkat a tőkés hatalom ellen harcoló munkásosztályal, a demokratikus erőkkel. Ezt nem mindenki értelmezi helyesen. Újra és újra türelmesen hangsúlyoznunk kell, a szocialista államoknak nem áll módjukban meghatározni, hogy kik vezessék azo-

kat az országokat, amelyekkel történelmi szükségesség a békés egymás mellett élés és együttműködés, de azt mindig világosan és egyértelműen kifejezik, hogy kivel szolidárisak.

A szocialista országok forradalmi küldetésének harmadik vonása: aktív szolidaritás az imperializmus ellen harcoló társadalmi erőkkel, a forradalmi munkásmozgalom és a nemzeti felszabadító mozgalmakkal, a gazdasági függetlenség megvalósításáért küzdő államokkal. A történelmi tanulságai azt mutatják, hogy nagy osztályútközletekben a reakciós erők győzelmeinek egyik legfontosabb feltétele volt az imperializmus beavatkozása osztályszövetségese oldalán, más szavakkal: az ellenforradalom exportja. Ennek megakadályozása egyik legfontosabb hozzájárulás a haladó erőknek a társadalom átalakulásáért folytatott küzdelméhez.

A fejlett tőkés országok

munkásmozgalma a világorradalmi folyamatnak egy másik nagy osztaga. Ez a forradalmi mozgalom ma különösen figyelemre méltó helyzetben van. Egyrészt a kapitalizmus történelmileg érett arra, hogy felváltja a szocializmust. Tökéletesen igazolódik azonban Lenin előrejelzése: „a forradalmat... egy elmaradott ország könnyebben elkezdi, mert ellenfele rothad, mert burzsoáziaja szervezetlen, de ahhoz, hogy folytassa, százezerszer több körülményre, óvatosságra és kitartásra van szükség. Nyugat-Európában másképp lesz, ott méretlenül nehezebb megkezdni, ott összehasonlíthatatlanul könnyebb lesz továbbmenni. Másrészt a tőkés társadalom az utóbbi években, az általános válság talaján, nagy megrázkódtatást okozó gazdasági, kormányzati-politikai krízist él át. A tőkés országok népeinek nagy többsége szenved ettől a válságtól. A tömegek változást igényelnek, de követeléseik radikálisabbak, mint harci elszántságuk. Hatnak rájuk a szociáldemokrata pártok szociális egységlét fenntartani akaró jelszavai és politikája.

A nyugat-európai kommunista pártok most kialakított vagy kialakulóban levő stratégiáját és taktikáját mi részben a programok, részben a nyilatkozatok, részben pedig gyakorlati politikájuk alapján ítéljük meg. A programok zömmel rendben vannak. Forradalmi programok, figyelembe veszik a jelen körülményeket, az erőviszonyok elemzésére épülnek és megfelelően meghatározzák az előrehaladás módját. Testvérpártjaink tehát kemény osztályküzdelmet folytatnak a burzsoázia hatalom visszaszorítása és megtörése érdekében. Jól jellemzi ez elsősorban az olasz és francia kommunista pártot, de más testvérpárt programját is.

Mi a stratégiájuk

fő vonása? Először a kapitalizmus elvetése. Az európai kommunista és munkáspártok konferenciájának közös dokumentumában szerepel egy nagyon fontos tétel: elvetnek minden olyan nézetet, amely a munkásosztályt a kapitalizmus érdekeinek kívánja alárendelni. Kulcskérdés és alapvető fontosságú. Stratégiai kérdés.

Az is jellemzője a nyugat-európai kommunista pártok felfogásának, stratégiájának, hogy a forradalmat nem robbanásnak, hanem folyamatnak fogják fel. A jelenlegi európai helyzetben úgy értékelik — és ezt tükrözi a programjuk —, hogy a tömegek most nem érettek rohamra. Harmadik vonás, hogy a kommunista párt irányító, hegemon, vezető, döntően a munkásosztály érdekeit kifejező szerepe mellett nagyobb figyelemmel viselkedjenek a szövetségesek iránt és jobban figyelembe veszik helyzetüket, magatartásukat. Szövetségesüknek tartanak minden demokratikus erőt, még kispolgári, esetleg burzsoáz köröket is, amelyek két fontos kérdésben, az enyhülés folyamatának továbbvitelére és a polgári demokratikus intézmények védelmére, fejlesztésre kérdésében szövetségre kényszeríthetők. Különböző elnevezésekkel illetik e felfogást: népi uniónak, vagy történelmi kompromisszumnak, lehet az egyik számunkra kedvezőbb, vagy elfogadhatóbb fogalmazás, a másik kevésbé elfogadható, de lényeg a párbeszéd, a pártszövetség, a politikai szövetség valamiféle intézményesítése.

Negyedik eleme stratégiájuknak a demokráciához, a demokratikus intézményekhez való viszony, amelyet jelen helyzetben kulcskérdésnek tekintenek. Úgy értékelik: hogy minden demokratikus vívmány egyre inkább a forradalmi erők szövetségese. Ez is lenini elv: „A demokrácia kérdésének marxista megoldása az, hogy az osztályharcát vívó proletariátus minden demokratikus intézményt és törekvést kihasznál a burzsoázia ellen abból a célból, hogy előkészítse a proletariátus győzelmét a burzsoázia felett, előkészítse a burzsoázia megdöntését.” Az ilyen kihasználás nem könnyű dolog. A marxizmus tanítása szerint az „opportünizmus elleni harcnak” az a formája, hogy lemondunk a jelenlegi, tőkés társadalom azon demokratikus intézményeinek kihasználá-

sáról, amelyeket a burzsoázia hozott létre és a burzsoázia eltorzított — „teljes kaptuláció az opportünizmus előtt”!

Napjaink világorradalmi folyamatának egyik jellemzője, hogy átfog sok, a gyakorlati alól felszabadult, fejlődő országot, a nemzeti felszabadító mozgalmakat, a nemzeti demokratikus erőket. Ezen erők esetében nyilvánvaló, hogy a formák rendkívüli sokféleségével, az osztályuralmak, a társadalmi viszonyok, az ideológiai és történelmi előzmények különbözőségével van dolgunk. Ezzel együtt is a mozgalmak és erők összességükben közvetlen és fontos részei a világorradalmi folyamatnak.

A fejlődő országok a nemzetközi osztályharcban előtérbe kerültek, jelentőségük növekszik. Ezen országok nemzeti felszabadító, nemzeti demokratikus mozgalmainak többségében az utóbbi években erősödik az osztálykülönülés folyamata, a jövő meghatározásáért, az irányválasztásért folytatott harcot belső osztályharc kíséri és motiválja. Ez éretlen társadalmi viszonyok miatt — melyeknek jellemzői a parasztság és a kistulajdonosi rétegek túlsúlya, a munkásosztály viszonylagos fejletlensége — ez az osztályharc sajátos vonásokat mutat. A fejlődő országok számottevő része a nemzeti függetlenség kivívása után új lépéseket tesz a társadalmi felszabadulás útján is. Mind nagyobb azoknak az államoknak a száma, melyek tudatosan vállalják a kizsákmányolás lehetőségének a felszámolását, és fejlődésükben a szocialista orientáció mellett tesznek hitet. De a fejlődő országok kisebb-nagyobb mértékben, elsősorban gazdasági vonatkozásban, az imperialista hatalmak vonzasterületéhez tartoznak ma is. Az imperialisták az újgyarmatosítás eszközeinek alkalmazásával próbálják meg befolyásolni az éleződő társadalmi küzdelmet. Ha szükségesnek és lehetségesnek vélik, a nyílt fegyveres intervenciótól sem riadnak vissza.

A forradalmi erők

sem nézik tétlenül a fejlődő országoknak a világ sorsát jelentősen átalakító társadalmi küzdelmet, antimperialista harcat. A szocialista országok és a nemzetközi munkásmozgalom marxista-leninista pártjaira az a történelmi kötelesség hárul, hogy számot vetve az erős, fejlett munkásosztály hiányával — és ennek konzekvenciáival —, segítsenek a nemzeti felszabadító, nemzeti demokratikus mozgalmaknak az útvalasztásban. A Szovjetunió Kommunista Pártja kezdetől fogva egyértelműen vállalta ezt a feladatot, s így erősítette meg XXV. kongresszusán: „A Szovjetunió a fejlődő országokban végbemenő bonyolult folyamatokkal kapcsolatos álláspontja világos és határozott. A Szovjetunió nem avatkozik be más népek és országok belügyeibe. Minden népek minden országának szent joga, hogy megválassza fejlődésének útját. E jog tiszteletben tartása a lenini külpolitika megingathatatlan elve. Mi azonban nem titkolkodunk nézeteinket. A fejlődő országok tekintetében, miként mindenütt, itt is a haladás, a demokrácia és a nemzeti függetlenség erőinek oldalán állunk, barátainknak és harcostársainknak tartjuk őket.”

A lenini forradalomelmélet dialektikus tanítások összessége, amelyek sokféle mozgás, esemény és cselekedet általánosítható tapasztalatait összegzik, de megvalósulásuk mindig konkrét. A szovjet forradalom fegyveres felkeléssel kezdődött, véres polgárháborúban és imperialista intervenció ellen kellett kemény küzdelmet folytatnia, éhínség és imperialista blokádtal fojtogatta, majd az emberiség legkegyetlenebb ellenségével, a fasizmussal kellett élet-halálharcot folytatnia. Lenin hangsúlyozta, hogy „az emberek tapasztalatok útján tanulnak”. A szovjet nép útjának tapasztalatait pedig a forradalom legnehezebb oldalának szakaszait tartalmazzák, általánosan ezeket ismerik és csak kevesen értékelik, hogy azok mögött is általános törvényszerűségek érvényesülése húzódik meg. Ma viszont éppen e hősi út történelmi jelentőségű eredményeinek, a Szovjetunió hatalmas erejének, a szocialista világrendszer létezésének köszönhető, hogy a lenini elmélet által feltárt más lehetőségek, a szocializmushoz vezető más utak is reális programmá váltak.

Az emberi társadalom fel

fel nem tartoztatható előrehaladása a világszocializmus felé láthatólag hosszú és gyötrelmes folyamat. Tele van sikerekkel és kudarcokkal, haladással és visszacsúszással, forradalmakkal és ellenforradalmi kísérletekkel. Mégis ennek hatására, ilyen harcok közepette halad előre a forradalmi mozgalom, alakul a történelem. Ebben az alkotó tevékenységben veszélyek és csapdák is vannak, különösen a nacionalizmus oldaláról. A nacionalista zsákutca elkerülhető azonban, ha az adott forradalmi mozgalom politikájában és cselekedeteiben következetesen megmarad internacionalistának. Ennek alapvető követelménye, hogy igazán ne más forradalmi osztagokkal szemben, hanem a burzsoázia ellen vivja ki. Ehhez az kell, hogy forradalmi gyakorlatát ne állítsa szembe mások forradalmi útjával, hanem országga uralkodó osztálya ellen, a dolgozók érdekeiért cselekedjen a nemzetközi munkásmozgalom minden osztaga. A győzelemhez csak ilyen út vezet, s ezt sokoldalúan bizonyítja a szovjet kommunista történelmi tapasztalatai, akik a körülményeknek megfelelő lenini politikát valósítanak meg és mindig történelmi hűségűek voltak a proletár internacionalizmus eszméihez.

* A Nagy Októberi Szocialista Forradalom 80. évfordulója alkalmából Szegeden, 1977. november 10-én rendezett tudományos emlékülésen a szerző által előadott előadás rövidített változata.